

S O H B E T L E R

AK ve YEŞİL

Yazan :

Falih Rifki Atay

Gitgide bütün milletler birbirimiz kadar tuhaf mı olduk, yoksa «tabii» ve «makul» ölçüsüne uymayan şeyler ve işler tuhaf olmaktan mı çıktı, nedir, artık gazetelerimizde «Amerikan garabetleri» başlığını görmüyoruz. Amerikalıların da başkalarını garib bulmaktan vazgeçtiklerini bilmiyorsam da, cümlemiz yazıda ve karikatürde güdüklaşma benzer komik zorlamaları olmadıkça gülemez hale geldik. İstalin ve takımının başlıca kötülüğü Demir Perde arkasından mal mülk edinme ve hür yaşama hakkını kaldırmak değil, dünyayı neşesiz kılmaktır. Hani cinli devli masal dinleye dinleye her gölgede, her seste, her kimıldanışta, sapsarı, umacı korkusu geçiren çocuklar vardır, insanlar da acaba dün gece uykularında son barış rüyasını mı gördüler, acaba harb çıkmadan bu akşam evlerine kavuşacaklar mıdır, kaygısına düştüler. Geliniz de düpedüz sözlerinizi bile anlamaya üşenen böyle zamanın adamlarına nükte ikram ediniz, yahud onları tuhaf sandığınız hikâyelerle eğlen-dirmeye kalkışınız.

Nitekim Fransızların hoşuna gitmek için işte bir yazı. Washington, şehirlerin en beyazı, fakat nüfusunun üçte biri kara. Demok-rasinin kâbesi, fakat halkının seçim hakkı yok. Dünyanın en büyük endüstrisine hükmeden merkez, fakat tek bir bacası var, o da havagazi tesislerinin. Yüz yirmi katlı yapılar memleketinin başkendi, fakat caddelerinde altı kattan fazla çıkmak yasak. Sekiz erkeğe on kadın düşmesine rağmen hemen hemen hiç aşk dramı olmazmış. Bir memurlar şehri ama, adam başına gelir bakımından, en zengin yer, üç nüfuslu bir aileye yılda otuz bin lira kazanc. Nüfus başına bir tekerlek. Demek ki bütün halkı otomobillerle yola düzülebilir ve her araba daha iki kişi alabilir. Belki artık siz de bunları:

— Ne çıkar? diye dudaklarınızı bükerek okuyorsunuz. Halbuki eskiden her biri ayrı bir meclis fik-rası idi. Başlarımızın çaresinden başka şeyler de düşünebildiğimiz zamanlarda siz birincisine beni gü-lümsetmeden ben sizi ikincisine güldürmeğe bakardım.

«Vaktile insanlar neşeli idiler,» diyeceğimiz günleri de görecekmiz. Ah somurtkan İstalin,» kahkaha ile güleceğin günleri görmiyelim de buna da şükür... O günler ki alt dudığımızı üst dudığımızı di-kecekler. Gözkapaklarımızı birbi-rine yapıştıracaklar. Beyinlerimizi «dâ» ve «haraço» sesi veren iki telinden başka bütün kıvrımlarını kızgın demirle ütülüyecekler. Bunlar da, hani, kızıl Çinde oldu-ğu gibi gözleri oyularak öldürülmi-yenlerin veya tırnaklarla Siberya buzlarını kazıyarak Kremlin ger-danlıklarına beşbiryerdelik altın çıkarmağa mahkûm edilmeyenlerin hakkı!

***

Fakat Washington hikâyelerinde ben büyük bir tuhafılık yakaladım. Eğer İstanbullu iseniz sizi keyiflendirir mi, yoksa hüzünlendirir mi, orasını bilmiyorum.

İklim berbad. Yaz geldi mi bir hamam. Biz elçilerimize dağ ödene-ği vermediğimizden eskiden şöyle bir söz varmış: «— Yazın Washing-da zencilerle Türk sefiri oturur!»

15 nisan 1791 de temelleri atıla-cağı zaman tabiat sıfır, yarı bataklık, yarı pek az dalgalı düzlük bir yer. Tarih ondan da sıfır. George Wa-

shington'un yanında bir Fran-sız şehircisi var. Bu sanatkar, Allahın kırkı dediğimiz kuş öt-mez kervan geçmez ve boş-lukta yalnız bir şehir değil, dün-yanın en güzel şehirlerinden biri-ni yaratmağa karar verir. Bugün güzelliği hemen götüle çarpan Washington, sanatın yaradışından ibaret. Güzelliğinin sırrı ak ve ye-şil, bahçeler, parklar ve caddeler, bunlar arasında klâsik ve romanti-ğin kaynaştığı sade bir üslûb, tatlı bir ahenk!

Para mı? İlk zamanları hazne bu şehirciye bir kaç yüz dolar ve-ya bir kaç yüz dönüm tarla teklif edecek kadar boş. Yahud hasis. Washington, uzun müddet, son de-rece yavaş yapılmıştır. Fakat bir plânı var. Bu plân bir kanun. Sanat ve sanatkar kontrolü var. Kimse yapısının cephesini bir kalfaya çiz-diremez veya altıncı katın üstüne bir tavan arası katı kaçıramaz. Kim se toprağını son karışına kadar de-ğerlendirmek için plânın ahengini bozamaz. Ne Boğazı var, ne Mar-marası ve Halici var, ne yedi tepesi var, ne de İstanbul dört mevsi-me hakkını veren iklimi var. Ta-rih?

Bir tek tarihi anıt. Devlet reis-lerinin oturduğu Beyaz Ev. Artık adeta çökmek üzere imiş. Tavanlar parça parça düşmüş. Masa ayak-ları döşemeye geçmiş. Mimarları çağırılmışlar:

— Yıkıp yenisini yapmaktan baş-ka çare yok, demişler.

Nasıl, Beyaz Evi, bu tarihi anıtı yıkmak? Bütün Amerikanın kalbi duracağı dönmüş. Nihayet tekniğin bütün imkânlarını tatbik ederek oldu-ğu gibi tamir etmeğe karar

vermişler. Masraf yirmi bir milyon Türk lirası. Yeni bir ev parasının bir kaç misli. Fakat bunun ne ehemmiyeti var? Yeni Beyaz Eve bakanlar, onu gene eskisi gibi gö-recekler.

Bir şirket çıkan enkaza bir mil-yon dolar teklif etmiş. Maksadı tuğla tuğla, musluk musluk, son tahta parçasına kadar hâtıralara parçalayıp satmak! Reddetmişler, bu hâtıraları şimdi Amerikan mek-tebelerine, müzelerine kendileri da-ğıtacaklar. Bir mektebin köşesinde iki tane 1791 tuğlası, bir müzede bir on dokuzuncu asır musluğu, ve-ya lâvabosu! Tarihi hâtıralar da bunlar!

İstanbul henüz ayakta duran tarihi anıtlarının sayısını biliyor musunuz? Bana dört yüz kadar ol-duğunu söylediler. Ya toprağın altı-tı? Ya henüz değerlendirmedığımız Bizans?

Ak ve yeşil... ve mavi! Ama Marmarada çıkan mermeri lüks sa-yyıp ondan daha pahalı Çek çinileri kullanıyoruz. Beyazın önüne, kat kat, çimentonun çamur renginde perdesine çekiyoruz. Yeşili, son çalı parçasına kadar, yoluyoruz. Şehir-ciyi kovuyoruz. Sanatkarı imar iş-lerinin yanına uğratmıyoruz. San-ki babadan kalma bir antika sandı-ğımı açmışız: O senin bu benim paylaşıp harac mezad satıyoruz. Denizin mavisini bile süprüntü altın-da! Halic, ki Osmanlı vaktinde bir yazlama yeri idi, bugün en geri As-ya limanının en pis mahallesi ha-line geldi.

Bir sey görmiyen Amerikalılar, bir bozku boşluğu ortasında, san-atın yaratıcılığı ile, tabiat fakirliği-ni, tarih yokluğunu, iklimsizliği,

hepsini yenmişler. Bizler, eşsiz bir tabiat ve tarih içinde doğan, Türk çocukları, yarıdanın yarattığını da öldürtüyoruz. Tarihin yaptığını da bozuyoruz.

Plân mı? Halka güçlük çıkar-maktır adı onun! Şehirci mi? Kü-güçük menfaatçiklerimizin baltala-yıcısıdır o! Sanat mı? Sanatkar mı? Gecekondu medeniyetinde ne işleri var bunların? Park, lüks. Söz ara-mızda Washington lâğımları park-larından çok sonra yapılmıştır. O-pera mı? Şimşir tavan. Gene söz aramızda bugünkü fakir Viyanada yirmiden fazla tiyatrodan yer bu-lunmamaktadır. Türkler Viyanayı kuşattıkları vakit bile, opera haf-tada iki gün açılmıştır. Tiyatromuz-un başındaki İtalyanı daha yeni kovduk. Bizim kovduğumuzu me-denî Avrupa kıtasının on sekiz merkezinden istemişler. Gazele milyon, orkestraya sadakal!

Çökmek neye derler, bilir misi-niz? Çökmek işte medeniyetçe ve kültürce bir memleketin bugünkü Türkiye haline gelmesine derler. Boğaz sırtlarının hemen arkasın-da-ki orman ve koruları boydan boya yakıp tüketerek yeşillik yüzü gör-mek için İsviçreye gidenlerin, lâ-ğımalarını plâjlarına akıtarak deniz banyosu almak için Fransız kıyı-larına koşanların, tabiat ve tarihi yok ederek bir güzel şehir görmek için Washington'un kartpostallarına bakanların hâl-i - pür-melâline derler.

Çabuk imarı şehirci ve mimar sanatkarlara teslim ediniz. Çabuk İstanbul ve etrafının tabiatından ağac değil, bir çöp koparmağı ya-sak ediniz, 500 üncü yıldönümü günü Fatihî, İstanbulu fethettiğine pişman etmiyelim.

Biraz başlar gibi olduk. O da gibi! Sonra pişman olduk. Kaçınıcı pişmanlık olduğunu bilmiyorum ama, inşallah sonuncusu değildir!

